

ISTORIA BISERICII

sub semnul
minunilor,
misiunilor
și
apocalipsei

O istorie pentecostală universală

VOL I

VALERIU ANDREIESCU

Succeed Publishing
Medgidia 2020

Editor: **Vasilică Croitor**

Echipa de taehnoredactare:

Elena Andreiescu

Denisa Croitor

Beniamin Croitor

Coperta: **Ciprian Ciocan**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ANDREIESCU, VALERIU

Istoria Bisericii sub semnul minunilor, misiunilor și apocalipsei :
o istorie pentecostală universală / Valeriu Andreiescu.

- Medgidia : Succeed Publishing, 2020

3 vol.

ISBN 978-606-8993-41-6

Vol. 1. - 2020. - Conține bibliografie.

- Index. - ISBN 978-606-8993-42-3

2

© Succeed Publishing, Medgidia, 2019

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau difuzată electronic, mecanic, prin fotocopiere, înregistrare audio sau în orice altă formă, exceptând cazul unor scurte recenzii sau citate, fără permisiunea în scris a Editurii Succeed Publishing. Toate citatele din Biblie, cu excepția locurilor precizate, sunt din traducerea Dumitru Cornilescu.

Editura Succeed Publishing

Medgidia, str. Independenței, nr. 5

Jud. Constanța, cod: 905600

Telefon: 0744 623909

comenzi@succeed.ro www.succeed.ro

Fiul Omului nu a venit să I se slujească, ci El să slujească și să-Și dea viața ca răscumpărare pentru cei mulți (Matei 20:28; Marcu 10:45).

Voi veți primi o putere când se va cobori Duhul Sfânt peste voi și Îmi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea, în Samaria și până la marginile pământului (Faptele Apostolilor 1:8).

Iată că El vine pe nori. Și orice ochi Îl va vedea; și cei ce L-au străpuns. Și toate împărățiile pământului se vor boci din pricina Lui. Da. Amin. „Eu sunt Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul”, zice Domnul Dumnezeu, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, Cel Atotputernic (Apocalipsa 1:7-8).

Soției mele Elena pe care o consider coautoarea acestei cărți pentru ajutorul pe care mi l-a dat în toate privințele.

Autorul

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	ix
Prefață	xiii
Aspecte metodice	xv

PARTEA ÎNTÂI

HRISTOCENTRISMUL, SPIRITUALISMUL, TRADIȚIA SFÂRȘITUL LUMII GRECO-ROMANE ȘI NOILE MISIUNI TRANSCULTURALE (SEC. I – VIII)

Hristos Răscumpărătorul în istoria Bisericii	3
a. Isus Hristos, întemeietorul Bisericii	3
b. Isus Hristos și harismele Duhului Sfânt	10
c. Isus Hristos și misiunea transculturală a bisericii	13
d. Învățătura lui Isus Hristos despre sfârșitul istoriei	14
I.1. Biserica primară sau biserica primului secol	17
I.1.1. Isus, Biserica și Duhul Sfânt	17
I.1.2. Apostolii și misiunile	18
I.1.3. Iudeocreștinismul	20
I.1.4. Creștinismul neamurilor	23
I.1.5. Biserica primară – modelul bisericii	26
I.1.6. Marea Trimitere și lucrarea misionară a bisericii	30
I.1.7. Biserica sub semnul apocalipsei	31
I.2. Între scriptură și tradiție – formarea direcțiilor majore ale creștinismului antic:.....	34
I.2.1. Biserica, statul și societatea. Persecuțiile anticreștine imperiale – primele urgii apocaliptice.....	34
I.2.2. Formarea canonului Noului Testament și curentul biblist în contextul mișcărilor și curentelor creștine sau pretins creștine ...	39
I.2.3. Originile direcției dogmatice a creștinismului antic	45
I.2.4. Sistematizarea credinței	49
I.2.5. Începutul tradiției rituale și clericale	54
I.2.6. Trăsăturile lucrării pneumatice (spirituale) în sec.II-III.....	69
I.2.7. De la marginalizarea encratită – la începutul izolaționismului monahal	108

I.3. Biserica de stat misionară în epoca romano-bizantină (sec. IV – VIII)	131
I.3.1. Sfârșitul lumii păgâne prin imperiul misionar creștin	131
I.3.2. Încheierea formării tradiției bisericești timpurii în ceea ce privește cultul	139
I.3.3. Marile controverse ale teologiei timpurii.....	145
I.3.4. Sfârșitul epocii patristice	158

PARTEA A DOUA

APOGEUL ȘI PRĂBUȘIREA TRADIȚIILOR BISERICEȘTI NEBIBLICE (800 – 1517)

II.1. Spre marea schismă dintre tradiția bisericii apusene și cea a bisericii răsăritene	206
II.1.1. Formarea comunităților de națiuni creștine în apus și în răsărit. Misiunile transculturale	206
II.1.2. Marea schismă – la originea sfârșitului de lume dintre anii 1453 (căderea Bizanțului) și 1517 (scindarea Occidentului creștin) ...	211
II.2. Ascensiunea și declinul tradiției catolicismului medieval....	214
II.2.1. Centralizarea bisericească: supremația papală „peste popoare și state” (super gentes et regna)	214
II.2.2. Curente și mișcări în pluralismul spiritual al bisericii apusene medievale.....	217
II.2.3. Expansiunea teritorială militară și misionară a catolicismului	242
II.3. Sfășierea creștinismului bizantino-slav de către otomani ...	245
II.3.2. Unirea nereușită dintre bisericile romano-catolică și ortodoxă (1438). Catastrofa finală	247
II.3.3. O urgie apocaliptică: bisericile ortodoxe naționale sub dominație otomană islamică	247
II.3.4. Biserica bizantino-rusă până la ortodoxismul neopatristic.....	249
II.4. SFÂRȘITUL APOCALIPTIC A DOUĂ BISERICI.....	251

Cuvânt înainte

Om al cărților – dar mai ales al *Cărții* – profesorul Andreiescu face parte din acea specie a intelectualilor, tot mai rară acum, chiar pe cale de dispariție, care, printr-o acumulare culturală consistentă, realizată în mod sistematic, a devenit ceea ce eu numesc o enciclopedie vie. Acest lucru face ca întâlnirile cu el să se transforme mai mereu în festine intelectuale și spirituale de neprețuit, de care îți amintești cu plăcere întotdeauna când îți privești urmele pașilor pe nisipul mișcător al timpului. Sunt onorat să mă fi numărat și eu printre cei care s-au bucurat de câteva întâlniri de acest fel.

Profesorul Andreiescu a avut parte de o convertire uimitoare, undeva spre finalul tinereții, convertire în care nu doar intelectul i-a fost cucerit de Cuvânt ci, mai ales, duhul și sufletul i-au fost înnoite de o extraordinară și autentică manifestare a charismelor Duhului Sfânt. Această experiență și-a pus mai apoi o puternică amprentă asupra destinului istoricului. Mai întâi, ea s-a manifestat printr-o entuziastă pasiune de a-L face cunoscut pe Hristosul înviat familiei și celor din jur. Și cum altfel ar trebui să fie un om plin de Duhul, dacă nu un mărturisitor al Cuvântului Întrupat? Puțini cititori știu că, din acel moment, căminul familiei Andreiescu a devenit un loc pentru rugăciune și studiu al Scripturii. Grupul de credincioși care a început acolo călătoria lor spirituală a devenit nucleul din care, pe la începutul anilor '90, s-a născut biserica pentecostală din Mangalia; profesorul Andreiescu ajungând nu doar un stâlp al acestei noi comunități înfăptuite de Duhul, dar și primul slujitor ordinar.

Mai mult, renașterea la viață l-a determinat să își canalizeze apoi cea mai mare parte a energiilor sale psihice și fizice, și chiar a resurselor materiale, pentru a afla care a fost rolul Duhului Sfânt și a charismelor Lui în istoria Bisericii. Asemenea primului istoric al Bisericii – doctorul Luca – și Valeriu Andreiescu s-a consacrat, fără echivoc, unei cercetări profunde, dar foarte minuțioasă în același timp, pentru a urmări mișcarea Duhului Sfânt în istoria și în spațiul geografic al lumii.

Rezultatul acestor vaste căutări și cercetări sistematice s-a materializat nu doar în cursuri predate în școli și institute biblice pentecostale din țară și din străinătate, dar mai ales în cărțile monumentale de istorie pentecostală pe care le-a scris.

Istoria pentecostalismului românesc, publicată în 2012, se distinge de celelalte lucrări similare apărute până în prezent, prin faptul că autorul reușește să se plaseze pe un teritoriu neutru, așa cum bine îi stă unui istoric de profesie, atunci când interpretează datele și informațiile pe care le are la îndemână, mai ales cele referitoare la începuturile pentecostalismului pe teritoriul țării noastre (unde el remarcă mai multe „focare” pentecostale timpurii în Bucovina și Transilvania, anterioare fenomenului Păuliș) sau la relația bisericii pentecostale cu statul, în perioada comunistă. Un alt element important, demn de a fi remarcat în această istorie, și care va fi exploatat, cred eu, așa cum se cuvine de specialiști abia în deceniile care urmează, este faptul că profesorul Andreiescu a cules și a prelucrat (cu ajutorul studenților săi și al unor pastori) informații de la ultimii martori în viață ai începuturilor pentecostalismului din multe regiuni ale României. Aceste mărturii sunt o comoară de mare preț pentru toți cei care vor să cunoască mai bine lucrarea Duhului la zidirea Bisericii Pentecostale din țara noastră.

Preocupat să urmărească apoi mișcarea Duhului și dincolo de granițele patriei noastre și dincolo de timpurile noastre, profesorul Andreiescu ne-a surprins plăcut, oferindu-ne o nouă carte de istorie pentecostală, una universală de data aceasta, intitulată *Istoria Bisericii sub semnul minunilor, misiunilor și apocalipsei*. Citind-o, călătorim înapoi în timp, împreună cu autorul, ca să ne întâlnim mai întâi cu Domnul Isus Hristos, Marele nostru Apostol, urzitorul mântuirii noastre, cel care dă sens istoriei, ca apoi, după Rusalii, să ne reîntoarcem prin istorie până în zilele noastre călăuziți, asemenea magilor, nu de o stea, ci de Duhul. Periplusul prin veacuri demult apuse și prin spații geografice, unele chiar exotice și despre care puțini au auzit, este fascinant. Uneori ai impresia, precum în călătoriile misionare din Fapte, că autorul face parte și el din echipele apostolice care străbat planeta și istoria de la un capăt la altul, conduse de Duhul Sfânt, pentru a schimba fața lumii și a aduce speranță în cele mai întunecate colțoaie ale planetei Pământ.

Chiar dacă obiectivul principal al demersului academic a fost acela de înțelegere a istoriei *Bisericii puterii spirituale* și a misiunii ei transculturale, autorul a urmărit discret, în același timp, și parcursul celorlalte două curente prezente în istoria bisericii creștine, cel tradițional (ritualist) și cel evanghelic. Cei două mii de ani de istorie ai bisericii, dar mai ales ultimul secol, confirmă însă faptul că doar *Biserica puterii spirituale* poate triumfa și poate rămâne credincioasă până la sfârșitul istoriei. Duhul Sfânt este Duhul misiunii. Așadar unde El este prezent există mântuire, există viață, există creștere spirituală, există misiune.

Creștin „pneumatic”, profesorul Andreiescu crede, evident, în sfârșitul istoriei, dar viziunea lui asupra vremurilor de pe urmă, cea cu care își și încheie cartea nu este una prea optimistă. Tocmai de aceea, fără a interfera cu convingerile escatologice ale autorului, prefer să mă întorc și să amintesc perspectiva pe care el o enunță la începutul cărții și care rezonază mai bine cu mandatul *Bisericii puterii spirituale* despre care scrie. *În terminologia limbii grecești biblice, sfârșitul (synteleia) este împlinirea, desăvârșirea. Venirea împlinirii depinde parțial de nivelul*

Cuvânt înainte

spiritual al Bisericii: așteptând și grăbind venirea zilei lui Dumnezeu (2 Petru 3:12). Așadar, în ciuda multor „tribulații” și a declanșării forțelor răului din zilele de pe urmă, Biserica puterii spirituale își va fi împlinit până la urmă misiunea. Cartea Apocalipsei (5:9) surprinde acest triumf prezentând glorioasa imagine a multitudinii celor răscumparați, de la sfârșitul timpului, care provin din orice neam, din orice națiune și din orice seminție.

Aducând pe piața literaturii creștine un volum atât de vast, cu aproape o mie de pagini (și peste o mie de note de subsol) și cu sute de referințe bibliografice, într-o vreme când interesul celor mai mulți credincioși (și nu numai) pentru citit se diminuează alarmant, atât autorul cât și editorul par a-și asuma un risc enorm. Totuși, în momentul în care cititorul alege să deschidă copertile acestui compendiu de istorie și să treacă peste primele capitole (absolut necesare pentru înțelegerea mesajului autorului) se va trezi la un moment dat fascinat și surprins - cum s-a întâmplat și cu mine - că s-a alăturat de fapt și el, fără să își dea seama, echipelor apostolice charismatice (dar și autorului), că străbat împreună secolele și că trec ușor de pe un continent pe altul, urmând mișcarea Duhului cu o viteză uimitoare. Iar odată pornit îi va fi greu să se mai oprească din această călătorie seducătoare, captivantă.

Pastor Gheorghe Rițișan

Președintele Agenției Penticostale de Misiune Externă

Prefață

După decembrie 1989 a existat un mare interes în România față de istoria universală a Bisericii sau istoria creștinismului. Au fost publicate numeroase lucrări de acest gen, scrise fie din perspectivă evanghelică generală, fie din perspectiva Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R.), fie din perspectiva catolică sau din cea seculară. Penticostalii fac parte din noua mișcare evanghelică (denumită și neoevanghelică), începută în SUA la 1942 de evanghelicii conservatori ce voiau să se delimiteze de fundamentalistii evanghelici antipenticostali al căror extremism social-politic și cultural și a căror rigiditate teologică le compromitea mesajul religios, în general biblic. Cititorii penticostali s-au mulțumit cu istoriile interconfesionale evanghelice ale creștinismului, care tratau cu bunăvoință, deși sumar, penticostalismul modern.

M-am convins că istoria universală a Bisericii trebuie privită din perspectiva complexității ei organice. Experiența acumulată am folosit-o pentru redactarea prezentului compendiu, care se adresează celor ce doresc să cunoască istoria Bisericii din toate punctele de vedere.

Lector univ.dr. Valeriu Andreiescu

Aspecte metodice

Fenomenul pentecostal este complex și nu se rezumă doar la „Evangelhia deplină”, care afirmă actualitatea darurilor extraordinare ale Duhului Sfânt. Experimentarea botezului în Duhul Sfânt și a puterii harismelor Duhului Sfânt duce la formarea unei vieți duhovnicești specifice, în cadrul unui curent major din istoria universală a Bisericii – acela al „spiritualilor” sau „pneumaticilor”, ceea ce nu înseamnă însă că trebuie descrisă numai manifestarea harismelor (adică a darurilor Duhului Sfânt) în istoria Bisericii de acum 2 000 de ani până azi.

Istoria Bisericii este istoria mântuirii sau istoria urmărilor jertfei înlocuitoare, ispășitoare, răscumpărătoare și conciliatoare a Domnului Isus Hristos pentru a restaura relația dintre Dumnezeu și omenirea căzută în păcat. Într-adevăr, lucrarea Duhului Sfânt este în centrul Bisericii, dar uneori această lucrare a fost respinsă de creștini. Istoria Bisericii este și istoria greșelilor credincioșilor, precum și a modului cum au fost corectate acestea.

Lucrarea Duhului Sfânt răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor pe baza revelației progresive a adevărilor cuprinse într-o Scriptură închisă, revelația lui Isus Hristos, cel ce rămâne același. Interpretarea bună sau rea a Scripturii a dus la formarea celor trei ramuri ale creștinismului care au avut întâietate într-o epocă sau alta, dar nu au reușit să se excludă una pe alta, întrucât uneori aveau aceiași reprezentanți fie persoane, fie curente sau mișcări.

O asemenea complexitate și asemenea contradicții impun ca istoria Bisericii să fie prezentată sub forma creșterii și descreșterii ramurilor respective: evanghelică, pentecostală și tradițională. Credem că este singurul mod de a îngloba istoria pentecostală generală în istoria Bisericii, adică în istoria unei intercondiționări reciproce pline de contraste.

Într-un text la care ne vom mai referi în lucrarea de față, primul teolog postapostolic propriu-zis, Ireneu din Lugdunum (c. 130-c. 202) scria despre acei creștini din vremea sa care aveau darul prorocirii și al „vorbirii în alte limbi” că erau cei pe care apostolul Pavel îi numea „*pneumatici*” (duhovnicești, spirituali). Textul respectiv era reprodus și în „Istoria bisericească” a lui Eusebius din Cesarea (*Hist. eccles. 5.7:6-7*).

Mai târziu, denumirea de „spiritual” sau „spiritualist” avea să fie aplicată tuturor celor ce puneau accentul pe o viață spirituală intensă. Sub acest nume, folosit de Pavel și Ireneu, apăruseră ceibotezați cu Duhul Sfânt la sărbătoarea Cincizecimii (Pentecoste), când a luat ființă Biserica (*Faptele Apostolilor, cap.2*) – așadar pentecostalii și harismaticii (care aveau harisme – daruri ale Duhului Sfânt).

Apoi, după formarea Tradiției Bisericii, aveau să intre în această categorie și misticii, care căutau părtășia cu Dumnezeu prin Hristos, nu prin ritualuri bisericești. Curentul spiritualist mistic s-a rupt de romano-catolicism în timpul Reformei Protestante. Tot atunci au apărut „entuziaștii” (pentecostali și harismatici) – odată cu „profeții de la Zwickau”. În același timp, în toate cultele creștine se manifestau „devoționali”, inaugurați înainte de Reformă în sec. XV de mișcarea „*Devotio moderna*” (evlavia modernă) și continuați în sec. XVII de „pietiști” și „devoți”.

Harisma prorocirii este atestată în Scoția, după Reforma lui John Knox, și la hughenoții din Franța. Începând din sec. XVIII, în mișcarea Trezirilor Spirituale evanghelice – interconfesionale se manifestă experiențe spirituale spectaculoase cu Duhul Sfânt, uneori harismatice. Era deschisă astfel calea spre pentecostalismul modern, al cărui început convențional este datat la 1 ianuarie 1901 în SUA și care s-a dezvoltat în trei „valuri”, ce au ajuns în prezent simultane (pentecostal clasic, harismatic și „cel de-al treilea val” neoharismatic).

Cât privește raportul organic dintre cele trei ramuri majore ale Bisericii universale, spiritualii sau pneumaticii lui Pavel și Ireneu au fost dominanți în Biserica Primară și au continuat să fie curentul prioritar în sec. II d. H. Tradiția Bisericii a devenit dominantă încă din sec. III, când ritualurile s-au substituit harismelor, iar harismaticii au fost înlocuiți de cler. În sec. IV s-a încheiat însă identificarea cărților Noului Testament inspirate de Duhul Sfânt, pe a căror bază s-a constituit, chiar mai înainte, curentul biblist, începând cu circulația Scripturilor noutestamentale separate, adică de prin sec. I-II d. H.

În Biserica medievală ritualistă și clericală curentul tradițional era fundamentat doctrinar de filosofii scolastici, curentul evanghelic descoperea învățătura Noului Testament prin bibliștii scolastici și predicatorii populari, iar curentul spiritual-harismatic era reprezentat de misticii scolastici latini și germani și de misticii bizantini (pe linia lui Dionisie Pseudo-Areopagitul).

Este evident că până la Reforma Protestantă cele trei curente majore conviețuiau și uneori se împleteau în același cadru bisericesc. Apostolii fuseseră, ca și Isus Hristos, spirituali (pneumatici) și bibliști. În sec. II, Ignațiu și Ireneu reprezentau, în proporții diferite, toate cele trei ramuri; la fel și scolasticii mistici din evul mediu, când spiritualii se delimitau însă frecvent și foarte clar de celelalte două ramuri, la fel ca și bibliștii evanghelici.

Începând de la Marea Reformă Protestantă, spiritualii (entuziaști și mistici) se vor afirma ca radicali, fiind asociați de unii, în mod parțial, cu anabapțiștii, iar

apoi, sub numele de pietiști, vor fi între factorii decisivi ai Trezirilor Spirituale. Astfel, spiritualii au devenit revivaliști („trezirști”). S-a trecut de la curente la mișcări (*Holiness, Keswick*), iar apoi la apostolici sau pentecostali, adăugându-se și harismaticii.

Prin secularizare protestanții (reformații) s-au separat de Revelația Scripturală inspirată de Duhul Sfânt, așa încât reformații moderniști și-au pierdut relevanța. Creștinismul contemporan este reprezentat de trei ramuri principale: tradiționalii ortodocși și catolici, evanghelicii rămași scripturali și creștinii evanghelici de tip pentecostal – harismatic. Cele trei ramuri majore și celelalte ramificații ale trunchiului lor comun formează Biserica în măsura în care au o origine comună – învățătura, lucrarea și jertfa lui Isus Hristos.

Înțelegem prin Biserică toate bisericile sau comunitățile creștine locale atât bisericile libere, cât și cele unite fie în denominațiuni sau biserici supralocale, fie în alte structuri mai flexibile (de pildă, așa-numitele „rețele” – *networks*). Ele se individualizează prin confesiuni, adică mărturisiri de credință. Această definiție este sociologică și corespunde numai aproximativ eclesiologiei – doctrina teologică despre Biserică.

Din perspectiva eclesiologiei biblice, esența Bisericii constă în puterea supranaturală care i-a fost dată, pe de o parte, ca să transmită mesajul răscumpărării prin jertfa înlocuitoare, ispășitoare și conciliatoare a lui Hristos; iar pe de altă parte, ca să-i crească spiritual pe cei răscumparați. Întemeierea Bisericii a avut loc într-o lume transculturală prin misionari denumiți apostoli, între care se detașează figura lui Pavel din Tars și prin toți cei ce au călcat pe urmele lui Pavel în perioada următoare. Misiunea transculturală are loc în condițiile unei uriașe împotriviri a puterilor răului, culminând sub forma unor „tribulații” (necezuri) din ce în ce mai mari, la capătul cărora sunt valabile cuvintele lui Hristos: *Eu vin curând*.

Aceasta este perspectiva biblică asupra celor șapte Biserici apocaliptice, care pot reprezenta uneori perioadele aparent dominate de Biserică (antichitatea târzie, evul mediu, epoca protestantă modernă), subminate de instituțiile omenești: statul, Biserica instituțională, societatea seculară. Secularizarea globală este paralelă în prezent cu expansiunea globală a Bisericii.

Biserica este deci creștinătatea, mai mult sau mai puțin organizată ca atare, iar creștinismul este religia adevărată, care respectă libertatea de conștiință și libertatea omului de a-și alege credința; acesta este modelul biblic, pe care creștinismul istoric nu l-a respectat întotdeauna. Religia creștină are un pronunțat caracter istoric iar istoria ei, scrisă din perspectivă creștină, are un caracter finalist, adică urmărește planul lui Dumnezeu în istorie. Determinismul este, din perspectiva istoricului creștin, determinarea cauzelor evenimentelor prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, adică prin Providența divină.

Purtarea de grijă nu înseamnă că istoria se desfășoară în mod previzibil de către rațiunea omului - nici în mod repetitiv, cum credeau cei vechi, nici în mod evolutiv sau progresiv, cu toate că asemenea desfășurări nu se exclud complet în

anumite perioade. Istoria se desfășoară fundamental prin cataclisme sau catastrofe ce pot fi anticipate numai profetic. Această viziune asupra istoriei este apocaliptică sau revelaționistă (pe grecește, *apocalypsis = revelație*).

În practică finalismul, providențialismul și revelaționismul constituie numai fundalul cercetării istorice întreprinse de istoricul creștin, perspectiva ultimă a gândirii lui istorice. Istoricul creștin este limitat de înțelegerea lui omenească și folosește aceeași metodologie ca și istoricul secular, căutând surse documentare, stabilind care au fost faptele istorice și interpretându-le fără prejudecăți. Studenții învață la facultate metodologia cercetării științifice. Sursele de documentare ale istoriei bisericești vor fi prezentate pe parcursul acestei cărți. Studiul acesta se încadrează însă în teologia istorică, nu coincide așadar cu un studiu secular.

De altfel, pentru a furniza o orientare inițială începătorilor ce redactează teze de licență dar și avansaților care scriu disertații de master și chiar de doctorat, indiferent de perspectiva lor filosofică și confesională, am oferit de regulă la fiecare temă tratată bibliografii mai ample decât ar fi fost strict necesar atât la nivel foarte introductiv, cât și la nivel academic. În acest sens, pozițiile filosofice și confesionale în istoria Bisericii au pendulat între contraste, subliniate de Vinson Synan:

Biserica antică – montanism *versus* gnoasă;

Evul Mediu – monahism *versus* scolastică;

Epoca de tranziție – mistica *versus* Reforma Bisericii;

„Veacul luminilor” – pietism & metodism *versus* liberalism;

Epoca secularismului – fundamentalism *versus* modernism;

Epoca postmodernă – pentecostali & harismatici *versus* mișcarea de convergență ritualist – clericală și harismatică.

Cei interesați de cercetarea efectului de pendul expus mai sus pot găsi în cartea de față puncte de pornire pentru studiul lor. Obiectivul nostru fundamental a fost înțelegerea istoriei Bisericii puterii spirituale și a misiunii ei transculturale. Cei interesați de misiologie vor găsi prezentări sintetice ale pentecostalismelor de azi într-o lume globalizată extrem de diversă, pornind de la entitățile statale. Obiectivul final este de a oferi o perspectivă asupra sfârșitului apocaliptic al istoriei, în limitele înțelegerii omenești. În terminologia limbii grecești biblice *sfârșitul (synteleia)* este *împlinirea, desăvârșirea*. Venirea *împlinirii* depinde parțial de nivelul spiritual al Bisericii: *așteptând și grăbind venirea zilei lui Dumnezeu (2 Petru 3:12)*.

PARTEA ÎNTÂI

**HRISTOCENTRISMUL, SPIRITUALISMUL,
TRADIȚIA**

**SFÂRȘITUL LUMII GRECO-ROMANE ȘI NOILE
MISIUNI TRANSCULTURALE (SEC. I – VIII)**

INTRODUCERE

HRISTOS RĂSCUMPĂRĂTORUL ÎN ISTORIA BISERICII

a. Isus Hristos, întemeietorul Bisericii

Se face o falsă diferențiere între „Isus cel istoric” și „Isus al credinței”, întrucât cercetarea istorică a vieții lui Isus ni-l descoperă pe Isus al credinței. În sec. XVIII – XIX „căutarea lui Isus cel istoric” respingea miracolele descrise în Noul Testament, iar în sec. XX teologul liberal Rudolf Bultmann contesta în întregime Evangheliile ca surse istorice asupra vieții lui Isus. În cea de-a doua jumătate a sec. XX minunile au început să fie acceptate de știința seculară, deși ea le numește „fenomene paranormale”. S-a constatat și resuscitarea unor persoane din stadiul unei morți avansate.

Cât privește validitatea Evangheliilor ca surse istorice, s-a dovedit că evenimentele la care se referă aceste cărți sunt relatate de martori din prima generație și sunt confirmate de descoperirile arheologice. Bineînțeles, cercetarea istorică seculară nu poate dovedi adevărul principiilor de credință, nici realitatea evenimentelor spirituale ce nu pot fi examinate de istoria profană, ci dovedește doar că religia creștină poate fi crezută de un om cult al epocii actuale, dar autoritatea Revelației Scripturale este chiar și în mod involuntar confirmată de știința seculară.

Teologul G.W.H. Lampe scria cu rețineră:

dacă putem într-adevăr vorbi de „divinitatea” lui Isus cel istoric, putem s-o facem numai în termenii experienței lui cu Dumnezeu: divinitatea lui înseamnă relația sa cu Tatăl, ca fiu și Duhul lui Dumnezeu în el.¹

Utilizarea Evangheliilor ca surse istorice presupune o metodologie întrucâtva diferită de cea teologică. Metoda istorică „desacralizează” Evangheliile, diminuând aspectul lor sacramental pentru a pune în evidență dimensiunea istorică, opusă celei mitologice. Metoda istorică nu combate teologia, ci oferă argumente necesare

1 Notă subsol: G.W. Lampe „*The Holy Spirit and The Person of Christ*” în S.W. Sykes and J.P. Clayton (eds), *Christ, Faith and History*, Cambridge, 1972, p.111-130.

atât apologeticii (apărarea credinței), cât și evanghelizării. Forma sacramentală nu favorizează înțelegerea dinamismului și dramatismului vieții lui Isus. Bultmann vorbea de monotonia „biografiilor” lui Isus, dar Mircea Eliade observa că stilul expunerii nu anula valoarea ei documentară.

Metoda „desacralizării” pune Evangheliile într-o perspectivă istorică vastă. Elenizarea (grecizarea) Orientului Apropiat a oferit Scripturilor o limbă universală, limba greacă, bogată și expresivă, precum și o gândire filosofică speculativă pentru teologia creștină. Diaspora evreiască din lumea greco-romană va furniza pe primii misionari ai Evangheliei.

Criza istorică provocată de „globalizarea” lumii mediteraneene antice prin trecerea de la „orașul-stat” la „imperiul universal” se manifesta, între altele, prin așteptarea unui Salvator (în terminologie bisericească românească – un Mântuitor) politic și religios. „Pacea romană”, adusă de împăratul Augustus nu va rezolva criza religioasă și morală a păgânismului. Soluția o puteau da Dumnezeuul lui Israel și Fiul Său întrupat. Această „globalizare” poate fi privită ca un model pentru globalizarea de azi.

Intensitatea așteptării mesianice în rândurile poporului evreu face foarte credibilă viziunea (vedenia) Bunei Vestiri prin care Maria primea înștiințarea că îl va naște pe Mesia cel mult așteptat. Nașterea lui Isus de o fecioară este un articol de credință care nu poate fi dovedit din punct de vedere istoric.

Cronologia vieții pământești a lui Isus Mesia începe cu datarea nașterii (probabil în decembrie anul 5 înaintea erei creștine), continuă cu datarea misiunii lui Isus ca Mesia, probabil trei ani și câteva luni (sau doi ani și câteva luni, începând din anul 26 sau 27 al erei creștine) și se încheie cu datarea evenimentelor finale: de la crucificare (probabil, 7 aprilie anul 30 al erei creștine), până la întemeierea Bisericii.

Introducerea erei creștine a fost decretată de episcopul Romei Ioan II în 533, iar anul nașterii lui Hristos a fost calculat de monahul Dionisie din Sciția Mică (Dobrogea), cu o eroare de cel puțin patru ani, fiindcă Isus nu se putea naște după moartea lui Irod cel Bătrân, al cărui deces a avut loc în martie, anul patru înaintea erei creștine. Raportarea lui Isus față de curente religioase evreiești din vremea lui avea să fie reevaluată după descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă, atribuite nesigur sectei eseilor (esenienilor). Identificarea lui Isus cu Învățătorul dreptății în Documentul eseu de la Damasc nu este convingătoare.

Botezul în apă oficiat de Ioan Botezătorul (botez pe care l-a primit și Isus) nu pare un ritual eseu, ci mai curând derivă din *tebilah*, baia purificatoare a prozeiților. Este probabil însă că botezarea lui Isus în apă a fost oficiată de Ioan Botezătorul la 10 km de Qumran, centrul presupus al eseilor. Postul de 40 de zile al lui Isus după botez a avut loc în deșertul lui Iuda, vecin cu peșterile eseilor, un detaliu totuși mai puțin relevant.

Atitudinea lui Isus față de esei pare mai curând critică, după cum crede orientalistul român Constantin Daniel, ce consideră că eseii ar fi fost „profeții

Hristos Răscumpărătorul în istoria Bisericii

mincinoși” la care se referea Isus în *Matei 7:15-23*. Când Isus poruncea *Iubiți pe vrăjmașii voștri (Matei 5:44)*, mai spunea că prin aceasta contrazicea porunca *să urăști pe vrăjmașul tău*, care însă nu există literal în Vechiul Testament, ci mai curând în *Manualul de disciplină* al eseilor. Primul nume al mișcării lui Isus pare să fi fost *Păzitorii*, în ebraică *nozarim*, termen grecizat sub forma *nazarai (Fapte 24:5, Ioan 19:19)*, deși Cornilescu traduce *nazarineni*. (Să se consulte Noul Testament în limba greacă). *Păzitorii* păzeau (respectau) poruncile lui Isus.

Mișcarea baptismală a lui Ioan Botezătorul, vârul lui Isus, era o mișcare de purificare ce ajutase constituirea mișcării lui Isus mai întâi prin cunoscuta viziune (vedenie) a lui Ioan Botezătorul descrisă de apostolul Ioan (*Evanghelia după Ioan 1:32*), apoi prin cunoscuta recomandare pe care Ioan Botezătorul o face ucenicilor săi cu privire la Isus (*Evanghelia după Ioan 1:35-37*).

Ioan Botezătorul acceptase micșorarea lucrării sale și creșterea mișcării lui Isus (*Ioan 3:26-30*), separându-se treptat de Isus, întrucât Botezătorul propovăduia pe Dumnezeuul mâniei (*Matei 3:7*), pe când Isus predica pe Dumnezeuul harului (*Fapte 20:24*). Când a fost întemnițat, Ioan Botezătorul a fost dezamăgit de faptul că Isus nu era un Mesia politico-militar (*Matei 11:3*). Mișcarea lui Ioan Botezătorul există și azi sub numele de *sabei* sau *mandei*, contaminată de gnosticism în sec. II d.H.

Un curent religios evreiesc de atunci care nu apare însă în nicio *Introducere în Noul Testament* este cel numit *chakhamim* (sacrificatorii), o mișcare de sfințire spirituală, rigoristă ca și cea a fariseilor, însă nu și formalistă. Se putea lipsi de Templul din Ierusalim și era formată din învățători religioși care uneori făceau minuni, ca și profeții vechi-testamentali. După distrugerea Templului în anul 70 d.H., fariseii se vor lipsi și ei de Templu și de preoți, însă își vor menține formalismul și opoziția față de „făcătorii de minuni”, etichetați ca magicieni.²

Isus nu fusese eseu și era doar parțial „baptismal” – el însuși nu boteza în apă, ci ucenicii lui (*Ioan 4:2*), dar după unii istorici ar fi fost asemănător cu un *chakham*. Aceasta nu-I alterează unicitatea, ci confirmă existența istorică a lui Isus:

El învăța ca unul care avea putere, nu cum îi învățau cărturarii lor (Matei 7:29);

Ioan n-a făcut niciun semn, dar tot ce a spus Ioan despre omul acesta este adevărat (Ioan 10:41).

Un grup nonconformist politico-religios fanatic, dispus să urmeze un Mesia politico-militar erau zeloții, plini de zel pentru a instaura prin violență împărăția mesianică a lui Israel. Simon Zelotul sau Cananeul (nume aramaic ce înseamnă „Zelot”) reprezintă singura legătură certă între Isus și zeloți. Totuși, porecla lui Iuda Iscarioteanul provine posibil nu de la cetatea Keriot, ci de la alt nume dat teroriștilor zeloți – *isqarya’ a*, adică ucigaș (*Fapte 21:38* - unde D. Cornilescu

2 Paul Johnson, *O istorie a evreilor*, București: Hasefer, 2001, p.107.

traduce *tâlhari* în loc de *ucigași*) nume cu atât mai potrivit pentru cel ce l-a vândut pe Isus, cu cât stă la originea cuvântului latin *sicarius* – ucigaș plătit.

Baraba, condamnatul la moarte grațiat în locul lui Isus, era foarte probabil un *zelot* – *isqaryaa*, fiindcă ni se spune despre el că era *închis împreună cu tovarășii săi din pricina unui omor, pe care îl săvârșiseră într-o răscoală*. (Marcu 15.7). Mulțimea l-a preferat ca pe un patriot antiroman, spre deosebire de Isus, care nu era acel Mesia politico-militar așteptat de ei.

Împotriva lui Isus s-a manifestat o opoziție religioasă, în care se încadrează chiar și familia lui, de descendență davidică și prin urmare mai „legalistă” decât evreii obișnuiți. Isus nu a vrut să stea de vorbă cu mama și frații săi (Matei 12:46-50). Frații săi îl trimiteau în Iudeea, pentru a fi ucis (Ioan 7:1-9). În altă ocazie: *Rudele lui Isus ... au venit să pună mâna pe El. Căci ziceau: Și-a ieșit din minți* (Marcu 3:21). În final, familia lui Isus (convertită la credința în El) va forma un centru de putere în Biserică (1Cor.9:5; Galat. 1:19).

Opoziția religioasă față de Isus îi includea și pe galileenii, locuitorii Galileei, regiunea în care se afla orașul său de reședință, Nazaret. Concetățenii săi nu credeau în el (Marcu 6:1-6) și au vrut chiar să-l omoare (Luca 4:29). Galileenii erau contrariați de „modernismul” lui Isus privind legea rituală sau îngăduința lui față de vameși și păcătoși. Până și ucenicii lui Isus l-au părăsit la un moment dat (Ioan 6:66), afară de cei doisprezece, dintre care cel puțin doi aveau să se lepede de Isus, Iuda definitiv și Petru temporar.

Cea mai primejdioasă avea să fie opoziția grupurilor conducătoare: gruparea saduceilor, o aristocrație din care se recrutau căpeteniile religiei organizate (Matei 22:23-27), fariseii și cărturarii, care manipulau masele de credincioși (Matei 23:13-31), preoții și bătrânii poporului, slujitorii efectivi ai religiei instituționale (Matei 26:3-4).

Mesajul religios al lui Isus a avut în centru Împărăția lui Dumnezeu, putând fi intitulat *Evanghelia Împărăției spirituale*. Conceptul repectiv își are originea în Vechiul Testament (Mica 4:7). Un rol pregătitor îl avea *Evanghelia curățirii de păcate*, ce reprezenta mesajul comun al lui Ioan Botezătorul și al lui Isus (Matei 3:2; 4:17). Acest mesaj avea în cuprinsul său două subiecte: pocăința, apropierea Împărăției.

Primul mesaj specific lui Isus conține patru puncte:

(1) împlinirea vremii; (2) apropierea Împărăției; (3) pocăința; (4) credința în Evanghelie (Marcu 1:15).

Un aspect al Evangheliei Împărăției poate fi intitulat *Evanghelia puterii spirituale* și cuprinde două categorii de semne ale puterii:

(1) Semnele Împărăției conform cu *Isaia 35:5-6*:

(a) tămăduiri de boli și infirmități;

(b) învieri din morți;

(c) Evanghelia propovăduită săracilor (Matei 11:5);

(2) Semnul exorcismului, adică al scoaterii demonilor din oameni.

Hristos Răscumpărătorul în istoria Bisericii

La sfârșitul Evangheliei după Marcu (16:17-18), sunt descrise și alte semne ale puterii spirituale, semne care certifică propovăduirea și identifică Împărăția cu Biserica.

În misiunea lui Isus istoricii și teologii au definit mai multe roluri: (1) *Amen* (profet); (2) *Rabbi* (învățător); (3) *Mesia*, Rege sau Împărat al Împărăției lui Dumnezeu; (4) *Mar* (Domn); (5) *Preot*, care s-a adus pe sine însuși ca jertfă lui Dumnezeu pentru răscumpărarea oamenilor; (6) *Botezător cu Dubul Sfânt*; (7) *Vindecător de boli trupești și spirituale* (în greacă *Soter* înseamnă și *Vindecător și Mântuitor*).

Legea Împărăției spirituale este denumită de apostolul Pavel *Legea lui Hristos* (*Galateni 6:29*), Iacov, Fratele Domnului o numește *legea desăvârșită care este legea libertății* (*Iacov 1:25*).

Articolele cele mai importante ale acestei legi fundamentale a Împărăției au fost expuse de la început de Isus în *Cuvântarea de pe munte* (*Matei 5-7*).

În misiunea sa, Isus se numește pe sine *Fiul Omului*, un titlu enigmatic care își are originea în *Daniel 10:16* și este dat Dumnezeului întrupat pentru ca titlul respectiv să nu fie înțeles de căpeteniile religioase ale lui Israel. Fiul Omului are ca scop extinderea Împărăției.

Învățăturile lui Isus sunt expuse în discursuri, parabole, discuții și sunt confirmate prin semne și minuni.

Inițial, Isus a ales 12 ucenici, apoi a împuternicit 70 de ucenici să transmită învățăturile sale însoțite de semnele respective.

Ordinea socială a Împărăției spirituale este revoluționară, fiind îndreptată contra modelelor religioase formulate de oameni și contra ordinii împărățiilor omenești. Programul Revoluției este preluat din Cântarea Anei (*1 Samuel 2:1-10*) și din cântarea Mariei (*Luca 1:51-53*): (1) îmbogățirea săracilor; (2) întărirea celor slabi; (3) înălțarea celor smeriți; (4) reabilitarea vinovaților; (5) judecarea popoarelor; (6) întărirea Unsului.

Această ordine nu exclude pe bogații credincioși, dar Isus avertizează că nu pot fi sluiți simultan Dumnezeu și Mamona (lăcomia de avere) – *Luca 16:13*. Perfecțiunea implică renunțarea la bunurile pământești (*Luca 12:33-34; 18:22-25*). În schimb noua ordine favorizează categoriile disprețuite: femeile, copiii, străinii.

Femeile sunt date ca exemplu de credință (*Matei 21:31-32*). Unele dintre ele îl urmau pe Isus împreună cu ceata ucenicilor (*Luca 8:2-3*). Ele au fost primii martori ai Învierii. Copiii sunt modelul perfecțiunii (*Matei 18:3-4*). Mulți străini sunt primiți în Împărăție, în timp ce „fiii Împărăției” sunt aruncați afară (*Matei 8:11-12*).

Cum considera teologul evanghelic George Eldon Ladd, Împărăția lui Dumnezeu este atât viitoare, cât și prezentă. Cărmuitorul Galileei, Irod Antipa percepea pe Isus ca pe o primejdie și se gândea să-l omoare, ca pe Ioan Botezătorul (*Luca 9:7-9; 13:31*). Mulțimea ce-l urma pe Isus, pe care el o tămăduia și instruia,

era pregătită de Isus pentru a deveni „Israelul cel nou”. Aici găsim punctul de plecare al doctrinei care privește creștinii ca pe un „popor nou” (început de evrei – „fiii Împărăției”), popor ce va cuprinde în viziunea lui Isus pe toți oamenii, un popor transcultural.

Această învățătură va fi denaturată când creștinismul va deveni religia oficială a Imperiului Roman, dar pe timpul Marii Persecuții din sec.II-III d.H. ideea de „popor nou” era clară și nu se confunda cu ideea de Biserică – Împărăția spirituală. Transformarea mulțimii în poporul spiritual al Împărăției cerurilor avea nevoie de un ritual care să reprezinte anticiparea *eschatonului* (sfârșitul lucrurilor vechi). Acest ritual de comuniune avea să fie hrănirea a mii de oameni cu o hrană simplă și simbolică (pâine și pește), furnizată de un copil și înmulțită în mod supranatural.

A avut loc și o tentativă organizatorică: *au șezut jos în cete de câte o sută și câte cincizeci* (Marcu 6:40). Isus a fost recunoscut de mulțime ca fiind Profetul anunțat de Moise (Ioan 6:14). Mulțimea voia să-l facă pe Isus regele unei împărății mesianice pământești (Ioan 6:15). Isus a explicat în cuvinte tăioase caracterul spiritual al lucrării sale și, ca efect, poporul s-a răsculat și l-a părăsit (inclusiv majoritatea ucenicilor) – Ioan 6:26-66.

Isus nu a renunțat la proiectul de a constitui un nou popor, cum atestă cea de-a doua înmulțire a pâinilor (Matei 15:29-39), însă planurile de a-l ucide se înmulțeau (Matei 12:14; Marcu 3:6; Luca 4:29; Ioan 5:16, 7:1,25; 8:40; 11:53;). Reacția lui Isus a fost de a predica prin parabole cifrate, pe care le explica numai celor credincioși (Matei 13). De asemenea, a început să-și anunțe ucenicii că va fi jertfit (Matei 16:24; Marcu 8:31; Luca 9:22).

Miracolul schimbării la față a lui Isus (Metamorfoza, Transfigurația) a urmat recunoașterii lui Isus ca Fiu al lui Dumnezeu de către ucenicii săi credincioși și trebuia să-i întărească în vederea jertfei. Isus vestește celor 12 ucenici, Evanghelia jertfei sau cum i se mai spune – Evanghelia crucii (Matei 20:28, Marcu 10:45): *Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci El să slujească și să-Și dea viața ca răscumpărare pentru mulți.*³

Cercetarea istorică seculară nu poate ajunge la *gândurile lui Dumnezeu* (Isaia 55:8-9). De asemenea *omul firesc nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie; și nici nu le poate înțelege, pentru că trebuiesc judecate duhovnicește.* (1 Corinteni 2:14). Narațiunea finală a Evangheliilor dă o înțelegere parțială a evenimentelor pentru cititorii care nu primesc înțelegerea prin credință.

Isus a pornit spre Ierusalim pentru a participa la Paștele din anul 30 (după calendarul nostru actual). El spunea că data instaurării în slavă a Împărăției mesianice este cunoscută numai de Dumnezeu (Matei 24:36; Marcu 13:32), totuși afirma enigmatic: *sunt unii din cei ce stau aici care nu vor muri până nu vor vedea Împărăția lui Dumnezeu venind cu putere* (Marcu 9:1) sau *până nu vor vedea pe Fiul Omului venind în Împărăția Sa* (Matei 16:28).

³ *hoi polloi: cei ce sunt mulți, popor.*

Hristos Răscumpărătorul în istoria Bisericii

Isus, primit la Ierusalim ca Mesia, voia să oblige autoritățile religioase fie să-i predea puterea lor, fie să-l martirizeze. Tradiția interbiblică atribuia Templului din Ierusalim (restaurat după ce fusese pângărit de păgâni) un rol interimar până când Dumnezeu avea să trimită Profetul promis prin Moise (*1 Macabei 4.44-46*). Rolul preoților trebuia să înceteze la sosirea Profetului, adică a lui Isus, care a găsit Templul pângărit din nou, așa cum îl găsiseră Macabeii în anul 165, înaintea erei creștine.

După ce a curățit Templul pentru a doua oară, Isus și-a stabilit acolo centrul lucrării sale, așa cum aveau să facă mai târziu apostolii (*Luca 19:47; Fapte 2:46*). Între timp, căpeteniile religioase nu voiau să renunțe la autoritatea lor și uneltau cum să aplice împotriva lui Isus textul biblic referitor la falșii profeți (*Deuteronom 13:5*). Isus prevedea că dușmanii săi vor voi să-lucidă în ziua pe care o numim acum „vinerea mare”, întrucât, dacă ei nu ar fi făcut așa, zilele de sărbătoare care urmau ar fi reprezentat instaurarea în glorie a Împărăției mesianice a lui Isus, ceea ce nu i-ar fi plăcut nici guvernatorului roman Pilat.

Preoții aveau nevoie de un apostol trădător, Iuda Iscarioteanul, ca să-l surprindă pe Isus noaptea și să dovedească poporului că Isus este lipsit de putere. Dacă îl arestau pe Isus în timpul zilei, poporul s-ar fi răsculat. Isus se afla în grădina Ghethsimani, după Cina cea de taină (un ospăț pascal anticipat, fiindcă se aștepta să fie prins și omorât). Isus s-a rugat „într-un chin ca de moarte”, în timp ce ucenicii dormeau în loc să se roage.

Episodul este credibil, omenște, dar nu este atestat de martori și nici nu se poate concepe că ucenicii ar fi inventat ceva defavorabil lui Isus. Această taină indică limitele cercetării istorice seculare. Istoria începutului creștinismului este o istorie transcendentă, iar transcendența se accentuează în clipele ce aveau să urmeze după rugăciunea din Ghethsimani.

Arestat abuziv noaptea, în grădină, Isus a fost maltratat, fără să se apere cu dumnezeiasca lui putere, ceea ce îi va dezamăgi definitiv pe susținătorii săi din popor, și a trecut prin două așa-zise procese, unul evreiesc și altul roman, fără a se respecta procedura juridică. Atitudinea lui Isus în timpul proceselor și al supliciului a derutat pe istorici. În fond, nici ucenicii nu au înțeles, deși fuseseră avertizați de Isus. Istoricul creștin Frennd considera că, pe cruce, Isus ar fi scos un strigăt de disperare: *Dumnezeule, Dumnezeule, pentru ce m-ai părăsit?*

Tot Frennd constata însă că strigătul acesta era primul verset al *Psalmului 22*, care se încheie cu prorocirea Împărăției. Sensul morții lui Isus aparține istoriei transcendente, care culminează cu Învierea Mântuitorului. Învierea este dovedită istoric de tăria extraordinară cu care aveau să întâmpine propriul lor martiraj primii ucenici, ce fuseseră înfricoșați în timpul martirajului lui Isus.

Istoricul iudeu necreștin Iosefus Flavius a scris despre Isus un text care, chiar dacă ar fi fost completat de creștinii ce l-au copiat, este un izvor istoric primar. Transcriem în cele ce urmează doar acele părți din text pe care istoricii actuali le estimează ca autentice:

*Pe atunci a fost Isus, om înțelept. Făcuse într-adevăr lucruri neobișnuite, ca învățător al oamenilor ce primesc cu plăcere adevărul și a atras la el mulți iudei și mulți străini. Și fiind dat morții de Pilat, nu au încetat a-l iubi cei ce de la început îl iubiseră. Și dăinuiește până în zilele noastre secta celor care au fost denumiți din cauza lui creștini.*⁴

Împărăția lui Dumnezeu, Biserica, a luat ființă în Ziua Învierii, 9 aprilie anul 30 al erei creștine și a primit botezul cu Duhul Sfânt în Ziua Cincizecimii (Pentecoste), la 50 de zile după 7 aprilie anul 30. Creștinii așteaptă revenirea în slavă a lui Isus Hristos care va instaura Împărăția Lui în slavă. În prezent, criza creștinismului este în fapt semnul prevestitor al celei de-a doua veniri a lui Isus Hristos: *când va veni Fiul Omului, va găsi El credință pe pământ?* (Luca 18:8).

A se consulta:

Craig Blomberg, *The Historical Reliability of the Gospels*. Leicester, England; Downers Grove, ILL: Inter-Varsity, 1987;

Valeriu Andreescu, „În căutarea lui Isus cel istoric, Dinamica și dramatismul Evangheliilor”, în *Pleroma*, martie 2005, p.7-44;

Jacques Schlosser, *Isus din Nazaret*, ediție românească prefăcută de Zoe Petre, București: Corint, 2003;

E.Sanders, *The historical figure of Jesus*, London: Penguin, 1993;

Edmond Bordeaux Szekely, *Evanghelia eseniană. Texte aramaice și ebraice*, București: Orfeu, 2000;

Simone Venturini, *Il libro segreto di Gesù. I codici nascosti della Resurrezione*, Roma: Newton & Compton, 2011;

Antonio Pinero, *La vita di Gesù secondo I Vangeli apocrifi*, Edizioni Dehoniane Bologna, 2006.

b. Isus Hristos și harismele Duhului Sfânt

Lucrarea lui Isus Hristos și întemeierea Bisericii nu pot fi descrise ocolind conceptul de „supranatural”. Unii teologi preferă însă în locul acestui cuvânt termenul de *harismatic* cu referire la darurile divine ale Duhului Sfânt ce pot modifica realitățile spirituale și fizice existente sau cum zic necredincioșii, provoacă „fenomene paranormale”. Unii impart harismele în „extraordinare” și harisme mai puțin izbitoare.

Din prima categorie fac parte *darurile de revelație* (înțelepciunea, cunoștința, deosebirea duhurilor), *darurile de putere* (credința, minunile, tămăduirile) și *darurile*

⁴ *Notă subsol: Antichitățile iudaice*, cartea XVIII,3,3, scrisă în cea de-a doua jumătate a sec. I al erei creștine.

Hristos Răscumpărătorul în istoria Bisericii

de inspirație (prorocirea, vorbirea în limbi necunoscute de cel ce vorbește și tălmăcirea limbilor pe care cel ce le tălmăcește nu le cunoaște). Din cea de-a doua categorie fac parte darul de a cârmui, darul de a-i învăța pe alții și altele. Un istoric secular, Roberto Osculati (de la Universitatea din Catania) scrie:

L'illuminazione profetica e carismatica... ebbe il suo centro nella figura del Cristo evangelico – Iluminarea profetică și harismatică... și-a avut centrul său în figura Hristosului evanghelic.⁵

Isus Hristos se referă clar la glosolalie în *Marcu 16:17*, dar vorbirea în limbi și tălmăcirea limbilor necunoscute sunt menționate în *Faptele Apostolilor* și în *Prima epistolă către corinteni*. Celelalte harisme amintite mai sus se manifestă în lucrarea lui Isus Hristos. Fără a intra în probleme de pneumatologie (de pildă, dacă Isus a primit harismele de la Duhul Sfânt, după botezul în apă sau dacă le avea dinainte, în calitatea sa dumnezeiască), se poate aprecia că toată lucrarea sa a fost harismatică, adică plină de putere. La un moment dat, Isus i-a împuternicit și pe ucenici. Împuternicirea definitivă a ucenicilor li s-a promis că va avea loc prin botezul cu Duhul Sfânt (*Fapte 1:8*). Botezarea ucenicilor cu Duhul Sfânt de către Mesia fusese profețită de către Ioan Botezătorul (*Matei 3:11*). Isus îi învăța pe ucenici să ceară Duhul Sfânt (*Luca 11:13*), însă îi muștra aspru pe cei ce primiseră daruri spirituale, dar nu trăiau în sfințenie (*Matei 7:22-23*).

În *Evanghelia după Ioan, cap.3*, Isus s-a referit la „nașterea din nou” adică la regenerarea spirituală a ucenicilor, fără de care nu puteau împlini poruncile lui: lepădarea de sine și desăvârșita dragoste de Dumnezeu, transferarea iubirii de sine asupra aproapelui. Unii spun că regenerarea spirituală este o minune mai mare decât cele ce au loc prin darurile Duhului Sfânt.

În orice caz, fără darurile de putere spirituală, ucenicii nu puteau fi martorii lui Isus Hristos până la marginile pământului. Minunile nu au loc de dragul minunilor, ci ca semne pentru propovăduirea Evangheliei. Fără puterea primită prin botezul cu Duhul Sfânt martorii sunt slabi și convertirile sunt slabe. Istoria Bisericii oglindește și adeverește această concepție privind rolul darurilor Duhului Sfânt.

Creștinismul a fost răspândit de misionari cu putere spirituală, chiar și atunci când teologia lor a fost deficitară. Când a fost răspândit și apoi trăit fără putere, a avut loc secularizarea până și în cazul Bisericilor Protestante istorice, revenite la doctrina Bisericii Primare. Trezirile Spirituale manifestate în diferite forme au corectat periodic deficiențele cele mai grave, care duceau la destrămarea completă a Bisericii.

Continuitatea puterii spirituale extraordinare până azi în rândurile credincioșilor lui Hristos este recunoscută formal de Tradiția bisericească romano-catolică și ortodoxă răsăriteană (inclusiv, deci, de Biserica Ortodoxă Română –

⁵ *Filoramo-Menozi, Storia del cristianesimo III, p. 564.*

B.O.R.) cum atestă hagiografiile acestor confesiuni (viețile sfinților ortodocși și catolici).

Curățate de legende și superstiții, precum și de învățături și de practici nebiblice, aceste scrieri conțin mărturii serioase despre lucrarea miraculoasă a Duhului Sfânt. Atunci când Reforma Protestantă avea să proclame Biblia ca singur izvor al credinței (*Sola Scriptura*) avea să respingă în același timp (împotriva metodei lui Isus Hristos, metodă pe care o vor urma și apostolii lui) dovedirea credinței creștine prin semne și minuni.

Negarea posibilității ca harismele să se manifeste după încetarea lucrărilor apostolilor este denumită azi cesaționism (de la cuvântul latin *cessatio* = încetare). Încetarea dovedirii adevărului biblic prin semne și minuni a dus până la urmă la încetarea credinței în acest adevăr sau la marginalizarea ei prin fundamentalism protestant. Prima formă de cesaționism a fost îndreptată împotriva lui Isus Hristos, care a fost condamnat de sinedriu ca proroc mincinos, fiindcă prorocirea încetase în iudaism în sec.V înaintea erei creștine.

Isus însuși evocă proorocii vechi-testamentali uciși de evreei care respingeau prorocirea. Iudaismul talmudic avea să dezvolte cesaționismul în exterior, contra lui Isus Hristos și a harismelor din Biserică, precum și în interiorul iudaismului rabinic unde cesaționismul era real. Ca și protestanții cesaționiști, rabinii recunoșteau minunile Duhului Sfânt numai în trecut, acceptându-le și unii și alții în Vechiul Testament, iar cesaționiștii creștini – acceptându-le și în Noul Testament.

În perioada interbiblică existase în iudaism mișcarea harismatică a „sacrificatorilor” chakhamim, respinsă de farisei și saducheii. Teologul congregaționalist harismatic William Grudem folosește distincția rabinică dintre profeții Vechiului Testament și manifestările harismatice interbiblice ca termen de comparație pentru distincția dintre harismele apostolilor și cele ale prorocilor creștini ulteriori.⁶

În orice caz, pentru cesaționiștii rabinici și cei protestanți anul 100 d.H. marchează încetarea miracolelor; se va vedea în cele ce urmează că lucrurile nu stau așa.

A se consulta:

George T. Montague, *Holy Spirit, Growth of a Biblical Tradition*, Peabody, Mass.: Hendrickson, 1993.

Kilian McDonald, *The Baptism in the Holy Spirit*, Notre Dame, Indiana: Charismatic Renewal Services, 1972.

⁶ W.Grudem, *The Gift of Prophecy in the New Testament and Today*, East Westchester IL: Crossway Books, 1988; a se compara cu Wilf Hildebrandt, *An Old Testament Theology of the Spirit of God*, Peabody, Mass.: Hendrickson, 1994.

c. Isus Hristos și misiunea transculturală a bisericii

Teologia evanghelistului și misiologia consideră că *evangelist* este cel ce evanghelizează persoane din propriul său context cultural, chiar dacă ele se află în altă țară, iar *misionar* este cel ce evanghelizează pe reprezentanții altei culturi, chiar și atunci când aceștia din urmă locuiesc în aceeași țară cu el. Evanghelizarea desfășurată de misionari este întotdeauna transculturală (nu „interculturală”, nici „intraculturală”). Se folosesc în această carte expresiile *misiune transculturală* și *misionari transculturali*, fiindcă termenii de *misiune* și *misionari* nu sunt înțeleși de toți autorii în mod exclusiv transcultural.⁷

Înțelegem termenul de *evangelizare* în modul cel mai general: transmiterea *bunei vestiri* – mesajul despre mântuire al religiei scripturale. În Vechiul Testament Dumnezeu l-a ales pe Israel ca popor misionar care să fie o lumină între neamuri, adică între celelalte popoare. Israel trebuia să fie purtătorul și împlinitorul Legii scrise, *Tora*, ce corespundea Legii nescrise din conștiința oricărui om, dar avea în plus ritualuri religioase ce prefigurau mântuirea nou-testamentală prin jertfa de pe cruce.

Nu era vorba doar de morală: Evanghelia este definită ca „puterea lui Dumnezeu”, fiind dovedită prin semne și minuni, ea însăși având puterea regenerării spirituale, prin despărțirea credinciosului de păcat (pocăința) și transformarea lui, prin Duhul Sfânt, într-o făptură nouă, înfiată în Isus Hristos de Dumnezeu Tatăl.

În prima sa confruntare cu cultura religioasă păgână, Israelul a impus *Tora* (Legea) în Canaan, dar apoi a ajuns sub influența cultural-religioasă a cananiților din Siria și Fenicia și a fost dus în cele două robii, asiriană și babiloniană. Așa a început diaspora evreiască, hotărâtoare în istoria iudeilor, fiindcă a regenerat iudaismul și l-a adus înapoi la Ierusalim, iar în același timp l-a confruntat cu cultura religioasă a popoarelor (neamurilor) pe un spațiu imens din India până în lumea mediteraneană. Iudaismul a învățat să facă prozelitism transcultural, împlinind mai mult sau mai puțin *missio Dei* – misiunea dată lui de Dumnezeu. În *Faptele Apostolilor 2:9-12*, găsim o enumerare care taie respirația a țărilor și popoarelor din care veneau la Ierusalim credincioșii iudaismului și prozelitii lor.

Faptul că Isus Hristos se referea tot timpul la neamurile și străinii care vor veni alături de iudei în Împărăția lui Dumnezeu, corespunde unei realități izbitoare din Țara Sfântă. În *Ioan 12:23-26*, Isus răspunde lui Andrei și Filip, care-i spuneau că niște greci veniți să se închine la Ierusalim, voiau să-L vadă. El spune că a sosit ceasul să moară, ca să aducă multă roadă (lăsând să se înțeleagă că roada va cuprinde și neamurile) și apoi spune că, dacă-i slujește cineva, să-L urmeze. În acest sens formulează Isus Marea Trimitere: *Matei 28:19-20; Marcu 16:15; Luca 24:46-49; Fapte 1:8*.

⁷ J.A.Kirk, „*Missiology*” în Ferguson & Wright, *New Dictionary of Theology*, 1993, p.434-436.

Israelul din diaspora și prozeliții săi deveniseră o comunitate transculturală cu o învățătură cultural-religioasă unitară. Acest model era dat apostolilor ca să misioneze. Iudeii din diaspora și prozeliții care aveau să asiste la Coborârea Duhului Sfânt la Ierusalim de sărbătoarea Cincizecimii (Pentecoste, Rusalii) s-au întors acasă ca misionari. Poporul iudeu din diaspora din sec.I d.H. nu și-a ratat rolul istoric, cel puțin într-o măsură semnificativă. Pe baza experienței lui seculare de mărturisitor al Legii printre neamurile cele mai diferite, acest popor a reprezentat nucleul Noului Israel al lui Dumnezeu, iar bazele Împărăției lui Dumnezeu – Biserica, au fost puse de Duhul Sfânt, prin puterea spirituală pe care i-a dat-o Israelului „după duh”. Israelul „după carne” s-a închis în sine și nu a mai făcut prozeliți.

A se consulta:

Emil Schuerer, *A History of the Jewish People in the time of Jesus Christ*, First Division: Political History of Palestine, From B.C. 175 to A.D. 135, 2 vols; Second Division: The Internal Condition of Palestine, and of the Jewish People, in the time of Jesus Christ, 3 vols; Peabody, Massachusetts: Hendrickson, 1994;

B.E. Underwood, *16 Principii nou testamentale pentru evanghelizarea lumii*, Oradea: SPMCR, 1996.

O.Costas, *Christ outside the Gate. Mission beyond Christendom*, New York, 1983.

d. Învățătura lui Isus Hristos despre sfârșitul istoriei

Ideea de sfârșit al timpului (sfârșitul veacurilor) sau de veșnicie se întâlnește în V.T.:

Orice lucru El îl face frumos la vremea lui; a spus în inima lor chiar și gândul veșniciei, măcar că omul nu poate cuprinde, de la început până la sfârșit, lucrarea pe care a făcut-o Dumnezeu. (Eclesiastul 3:11)

Până în ziua de azi viața pământească a lui Hristos împarte timpul în două ere. Lazăr Gog povestea că fiind somat de un demnitar comunist să dea o dovadă istorică asupra existenței lui Hristos, l-a pus să citească data de apariție a unui număr din ziarul *Scântea*. Lucrarea Bisericii se desfășoară sub tensiunea istoriei, reprezentate de un șir, parcă fără capăt, de urgii și cataclisme. De aceea, creștinismul se caracterizează fundamental prin Evanghelia cu putere supranaturală, și așteptarea încordată a împlinirii depline a Evangheliei. Eshatologia, doctrina despre sfârșit, este esențială în creștinism și obsedează și azi teologiile eshatologice moderne. Creștinismul însuși a apărut ca o „sectă eshatologică” a iudaismului.

Hristos Răscumpărătorul în istoria Bisericii

Evanghelia promitea primei generații de cititori că ar putea vedea întoarcerea lui Isus Hristos, o promisiune neîmplinită *ad litteram*, care dovedește însă autenticitatea istorică a relatării martorilor contemporani. De fapt, Isus Hristos precizează semnele sfârșitului, iar cel mai clar dintre ele afirma: *Evanghelia aceasta a Împărăției va fi propovăduită în toată lumea, ca să slujească de mărturie tuturor neamurilor. Atunci va veni sfârșitul. (Matei 24:14).*

De aici rezultă necesitatea evanghelizării tuturor popoarelor, necesitatea lucrării misionare transculturale, un alt aspect caracteristic al lucrării bisericii asupra căruia Isus insistă mai mult decât asupra celui eshatologic: *Nu este treaba voastră să știți vremurile sau soroacele (Fapte 1:7).* Descifrarea semnelor sfârșitului este însă foarte importantă pentru lucrarea Bisericii. Pilda smochinului neroditor, despre suspendarea temporară a Israelului din rolul său istoric, se combină cu semnul smochinului căruia îi înfrunzește din nou mlădița: restaurarea Israelului și mișcarea evreilor mesianici. Sunt și alte semne ce au orientat și orientează lucrarea Bisericii.

Înălțarea lui Isus Hristos, descrisă în *Fapte 1*, figurează o vedenie colectivă spectaculoasă, fiindcă evident nu este vorba de cerul fizic, ci de cerul spiritual. Cerul spiritual este și locul de unde se întoarce Isus Hristos. Cea mai puternică prefigurare a acestei întoarceri este modul în care Isus Hristos se arată lui Saul din Tars pe drumul Damascului (*Fapte 9:3-6; 22:6; 26:13*): *am văzut strălucind împrejurul meu și împrejurul tovarășilor mei o lumină din cer, a cărei strălucire întrecea pe a soarelui. Am căzut cu toții la pământ...*

Întoarcerea lui Isus Hristos a ridicat și alte probleme doctrinare, cu referințe la Împărăție, din care au rezultat și alte caracteristici ale creștinismului cum ar fi comunitarismul, de la biserica din Ierusalim până la comunitățile constituite după modelul ei. Ne vom referi la aceste caracteristici pe măsură ce vom trata istoria Bisericii.

A se consulta:

- David Pawson, *When Jesus Returns*, London: Hodder & Stoughton, 1995;
W. Hullitt Gloer (ed.), *Eschatology and the New Testament*, Peabody, Mass: Hendrickson, 1998;
Ramon Bennett, *When day and night cease, Jerusalem: Arm of Salvation*, 1996;
Paul D. Hanson, *The Dawn of Apocalyptic*, Philadelphia: Fortress Press, 1979;
A.W. Tozer, *Pregătire pentru revenirea lui Isus*, Oradea: Kerigma, 2014.

I.1. BISERICA PRIMARĂ SAU BISERICA PRIMULUI SECOL

Modelul apostolic: Hristos, Biserica și harismele

I.1.1. ISUS, BISERICA ȘI DUHUL SFÂNT

I.1.1.1. Isus și „nașterea din nou” a ucenicilor

Unii teologi consideră că Biserica s-a născut în ziua Învierii.⁸

Astfel, în *Ioan 20:22*, Isus a suflat Duh Sfânt peste ucenici, făcându-i făpturi noi. Acest „botez al Domnului” nu era destinat să acorde ucenicilor puterea spirituală, ci regenerarea sau „nașterea din nou” în urma răscumpărării prin jertfa de cruce.

I.1.1.2. Botezul puterii spirituale

Botezul „cu Duhul Sfânt” sau „în Duhul Sfânt” a fost promis de Isus Hristos (*Fapte 1:5*) cu scopul ca ei să primească puterea spirituală pentru a-și îndeplini misiunea de martori ai lui Hristos (*Fapte 1:8*). Se poate spune că Învierea și Cincizecimea constituie momentul inițial și respectiv momentul final al nașterii Bisericii, fiindcă Trupul lui Hristos nu există fără harisme și slujbe spirituale (*1 Corinteni 12:12-28*).

Cincizecimea mai poate fi definită drept inaugurarea misiunii Bisericii prin umplerea cu Duhul Sfânt (*Fapte 2*). Un alt moment al misiunii Bisericii este așa-numita „a doua Cincizecime” (*Fapte 4:31*).¹⁰

Experimentarea botezurilor spirituale, a umplerii cu Duhul Sfânt, precum și a harismelor sau darurilor Duhului Sfânt (*1 Corinteni 12:8-10*) atribuie Bisericii calitatea de Împărăție spirituală a lui Dumnezeu (*1 Corinteni 4:20*).

8 John F. Tipei, *Duhul Sfânt, O teologie biblică din perspectivă penticostală*, Oradea: Metanoia, 2003, p.171.

9 ibidem, p.170.

10 ibidem, p.201.

I.1.1.3. Roadele și darurile duhului sfânt în biserică

Moralitatea Bisericii este roada Duhului Sfânt (*Galateni 5:22*), începând cu dragostea sfântă. Duhul Sfânt instituie Biserica pentru zidirea Trupului lui Hristos (*1 Corinteni 12:12*). Biserica este mult mai mult decât o „nouă societate”, cum o definesc unii care ignoră puterea spirituală extraordinară a harismelor pe care ei nu le au. Biserica aflată „în criză” este cea care refuză să coopereze integral cu Duhul Sfânt. Aceasta este principala lecție ce se învață din istoria Bisericii. Conform lui Ronald Kydd, darurile duhovnicești extraordinare au fost foarte importante pentru Biserică în primele două veacuri ale Bisericii timpurii. În schimb, sursele dau mai puține informații despre harismele extraordinare după anul 260.¹¹

I.1.2. APOSTOLII ȘI MISIUNILE

I.1.2.1. Cei doisprezece misionari transculturali

La început semnele și minunile aveau loc prin apostoli (*Fapte 2:43*). S-a considerat că principala caracteristică a primului secol din istoria Bisericii a fost acțiunea apostolilor. În general, orice Biserică se socotește „apostolică” (în conformitate cu articolul 9 al Crezului de la Constantinopol din 381). Isus a ales 12 ucenici pe care i-a numit apostoli (*Luca 6:13*). Cuvântul „apostolos” înseamnă „trimis”, „delegat”, „mesager al lui Dumnezeu”. Prezentăm pe cei 12 în șase perechi, pentru a fi memorați mai ușor:

Simon Petru (sau Chifa, în ebraică „piatră”) și Andrei, fiii lui Iona;

Iacov și Ioan, fiii lui Zevedei, verii lui Isus;

Un alt Iacov, fiul unui tată numit Alfeu, și vameșul Matei-Levi, fiul unui alt Alfeu;

Iuda-Tadeu-Levi, fiul unui oarecare Iacov (după alții, nu fiul ci fratele lui Iacov, fiul lui Alfeu) și un alt Iuda, cunoscut sub porecla aramaică Toma sau sub porecla greacă Didymos (amândouă însemnând Geamănul);

Cei doi prieteni Filip și Bartolomeu-Natanael;

Simon Zelotul (cel plin de zel) sau Cananeul (în ebraică „zelotul”, nicidecum Cananitul, locuitor din Cana) și Iuda Iscarioteanul, fiul lui Simon din Keriot (porecla Iscarioteanul putându-se deriva și de la Isqaryaa, în aramaică „Ucigașul”). „Ucigași” erau de fapt membrii grupului terorist al „zelotilor”. Iuda vânzătorul va fi înlocuit de Matia (prescurtare de la Matatia).

Isus însuși este denumit „Apostol” în *Evrei 3:1*.

11 R. Kydd, *Charismatic Gifts in the Early Church*, 1993, p.87.

I.1. Biserica primară sau biserica primului secol

I.1.2.2. *Pavel și tovarășii săi de lucrare*

Pavel era „apostolul neamurilor” (*Romani 11:13*) adică al ne-evreilor, deși toți cei 12 apostoli și-au împărțit, lucrarea printre toți locuitorii Imperiului Roman, iar Pavel însuși a lucrat din plin și printre evreii din diaspora. „Frații Domnului” (*Matei 13:55*) sunt denumiți de Pavel „apostoli” (*Galateni 1:19; 1 Corinteni 9:5*). Alți apostoli sunt Barnaba (*Fapte 14:4*) probabil Andronic și Iunia (*Romani 16:7*) și Sila, tovarășul de misiune al lui Pavel, la Filipi (*Fapte 16:19; 1 Tesaloniceni 2:6*). Se discută dacă Iunia era femeie. Epafrodit este denumit „apostol” (trimis) în *Filipeni 2:25*. Oricum, tradiția bisericească nebiblică îi dă nume ca „sfinți apostoli” pe Acvila și Priscila.¹²

I.1.2.3. *Rolul apostolilor*

Duhul Sfânt zidește Biserica *pe temelie apostolilor, piatra din capul unghiului fiind Isus Hristos* (*Efeseni 2:20*). Cea mai importantă însărcinare a apostolilor a fost aceea de a transmite în scris sau verbal învățăturile inspirate ce constituie doctrina Noului Testament. Scriitorii Noului Testament sunt apostolii Matei și Ioan (din grupul celor 12), Pavel și doi „Frați ai Domnului”, Iacov și Iuda, socoțiți și ei ca apostoli. Marcu pare să fi redactat relatările apostolului Petru, iar scrierile lui Luca au girul lui Pavel. O excepție este *Epistola către evrei* căreia nu i se cunoaște scriitorul uman și de aceea este supranumită Epistola Duhului Sfânt.

Ceilalți apostoli au transmis numai prin viu grai învățăturile inspirate lor de Duhul Sfânt. Ei erau învățători și păstori cu autoritate completă, împuterniciți de Duhul Sfânt pentru aplicarea disciplinei (*Fapte 5:1-10; 1 Corinteni 5:5; 2 Corinteni 13:10*). Apostolii erau singurii reprezentanți autorizați ai lui Isus Hristos. Termenul de „apostol” și-a lărgit mult sensul, fiind folosit și pentru delegații unor biserici.

Totuși, conform lui Pavel, un apostol adevărat este dovedit „prin semne, puteri și minuni” (*2 Corinteni 12:12*). Acesta ar fi pretextul pe care așa-ziii „cesaționisti” îl folosesc pentru a motiva „încetarea” lucrării darurilor Duhului Sfânt după încetarea din viață a reprezentanților autorizați ai lui Isus Hristos. Apostoli cu titlu limitat, ca misionari itineranți, au continuat însă să existe, după cum a continuat și lucrarea harismelor. Merită titlul de apostol misionarii prin care s-au convertit sute de mii de oameni, ca Francescon în Brazilia sau francezul Le Gossec, apostolul țiganilor. Și în prezent există lucrători cu slujbă apostolică. Harisma minunilor s-a manifestat în slujirea apostolică a unor lucrători ce nu au purtat titlul de apostoli (Sadhu Sundhar Singh în India, Smith Wigglesworth în Marea Britanie, SUA etc).

12 Emil Preda, *Dicționar al Sfinților Ortodocși*, București: Lucman, 2 000, p.16-17.

NOUL TESTAMENT PENTRU TOȚI

O serie de comentarii de teologul N.T. Wright

Profesorul și teologul N.T. Wright este probabil cea mai prolifică și mai influentă personalitate a Bisericii Angliei. A publicat 92 de cărți, ultima sa lucrare fiind o biografie solidă a apostolului Pavel (480 de pagini). După ce a primit educația solidă la Oxford, în studii clasice și teologie, a fost hirotonit în Biserica Angliei și în același an a început cariera academică la Universitatea din Oxford, unde mai târziu (1981) și-a susținut doctoratul. În perioada 1981-1986 a predat la Universitatea McGill din Montreal și apoi s-a întors la Oxford ca lector în studiile din Noul Testament.

Tom Wright și-a asumat o sarcină extraordinară: să furnizeze ghiduri cuprinzătoare pentru toate cărțile din Noul Testament, împreună cu propria traducere a textului original. Fiecare pericopă este urmată de un comentariu extrem de lizibil, cu informații utile din context. Formatul este potrivit și pentru studiul zilnic personal.

Cele 18 volume de comentarii sunt deja disponibile și pot fi comandate la:

www.succeed.ro

0744 623909